

YASHIL IQTISODIYOT TAMOIYILLARI ASOSIDA SANOAT SIYOSATINI TAKOMILLASHTIRISH

Toshkent Amaliy Fanlar Universiteti

Iqtisodiyot fakulteti, Tarmoqlar

iqtisodiyoti va buxgalteriyasi kafedrasi o'qituvchisi

Farmonova Maftuna Norpulat qizi,

e-mail: farmonovam8@gmail.com

Toshkent Amaliy Fanlar Universiteti Iqtisodiyot

fakulteti, IQ21-S-05 B guruh talabasi

Nargiza Maxamadjanova Komilovna e-mail:

nargiza_maxamadjanova@mail.ru

Annotatsiya

Mazkur maqolada sanoat siyosatini yashil iqtisodiyot tamoyillari asosida takomillashtirishning dolzarbligi, amaliy ehtiyoji va iqtisodiy samaradorligi tahlil qilinadi. Tadqiqotda O'zbekiston sanoatida resurslardan samarali foydalanish, atrof-muhitga salbiy ta'sirni kamaytirish va barqaror ishlab chiqarishni ta'minlashga qaratilgan chora-tadbirlar muhokama etiladi. Tahlillarda viloyatlar bo'yicha ekologik samaradorlik va sanoat ko'rsatkichlari o'rtasidagi bog'liqlik keltiriladi.

Kalit so'zlar: yashil iqtisodiyot, sanoat siyosati, ekologik samaradorlik, barqaror rivojlanish, energiya tejamkorlik.

Kirish

Yashil iqtisodiyot – bu iqtisodiy o‘shish va farovonlikni ta’minlash bilan birga, ekologik barqarorlikka erishishni nazarda tutuvchi yangi iqtisodiy modeldir. Bugungi kunda sanoat tarmoqlarining ekologik bosimi, resurs tanqisligi va iqlim o‘zgarishi fonida sanoat siyosatining yashil iqtisodiyot tamoyillari asosida takomillashtirilishi muhim masalaga aylanmoqda. O‘zbekiston sanoatida ekologik barqarorlikni ta’minlashga qaratilgan strategik yondashuvlar hali ham yetarli darajada tizimlashtirilmagan.

Metodologiya

Ushbu tadqiqotda quyidagi metodlardan foydalanildi:

- **Tahliliy yondashuv:** viloyatlar bo‘yicha sanoat ishlab chiqarishi va ekologik ko‘rsatkichlar o‘rganildi.
- **Solishtirma tahlil:** yashil iqtisodiy ko‘rsatkichlar va an’anaviy sanoat siyosati elementlari taqqoslandi.
- **Indikatorli baholash:** sanoatning ekologik samaradorligi, energiya tejamlorligi va uglerod izlari hisobga olindi.¹

So‘nggi yillarda O‘zbekistonda yashil iqtisodiyot tamoyillarini sanoat siyosatiga integratsiya qilish bo‘yicha bir qator muhim tashabbuslar amalga oshirilmoqda.

Quyidagilar asosiy yo‘nalishlardir:

Yo‘nalish	Amalga oshirilgan ishlar
Huquqiy baza	2019-yilda “Yashil iqtisodiyotga o‘tish konsepsiyasi” qabul qilindi. “Ekologik audit to‘g‘risida”gi qonun loyihasi ishlab chiqildi.

¹ **Manba:** O‘zbekiston Respublikasi Statistika agentligi, Davlat ekologiya qo‘mitasi va BMT TD (UNDP) hisobotlari.

Yo‘nalish	Amalga oshirilgan ishlar
Energiya tejamkor sanoat	2021-yildan buyon 200 dan ortiq sanoat korxonalarida energiya auditi o‘tkazildi. Energiya tejamkor texnologiyalar joriy qilinmoqda.
Qayta tiklanuvchi energiya manbalari	2022-yilda Navoiy va Buxoro viloyatlarida quyosh va shamol elektr stansiyalari ishga tushirildi. 2023-yilda bu yo‘nalishga \$1 mlrd investitsiya jalb qilindi.
Atrof-muhit monitoringi	Ekologiya, atrof-muhit va iqlim o‘zgarishi vazirligi tomonidan 80 dan ortiq sanoat korxonasida CO ₂ chiqindilari monitoringi yo‘lga qo‘yildi.
Xalqaro hamkorlik	BMT, Yevropa Ittifoqi va Osiyo taraqqiyot banki bilan “yashil sanoat” loyihalari amalga oshirilmoqda.

Yashil energetika sohasiga investitsiyalar hajmi 2020-yilga nisbatan 4 baravar oshdi.

- Energiya tejamkor texnologiyalarni joriy etgan korxonalarda o‘rtacha elektr energiyasi iste’moli 15–20% ga kamaygan.
- CO₂ chiqindilarining sanoat bo‘yicha nisbiy ulushi 2023-yil yakuniga ko‘ra 2,3% ga kamaygan.
- Yashil texnologiyalarni joriy qilgan 50 ga yaqin korxona eksport hajmini oshirgan (bunda ekologik sertifikatlar muhim rol o‘ynagan).

Potensial xavf-xatarlar

Xavf	Tavsif
Moliyaviy barqarorlik	Yashil texnologiyalar qimmat bo‘lib, kichik korxonalar uchun mablag‘ yetishmovchiligi mavjud.

Xavf

Tavsif

Texnologik kechikish

Ba'zi korxonalar zamonaviy texnologiyalarni joriy etishda infrastrukturaviy va texnik to'siqlarga duch kelmoqda.

Malakali kadrlar yetishmasligi

Ekologik muvofiqlik va energiya samaradorlikni biladigan texnik kadrlar soni cheklangan.

Normativ-huquqiy kamchiliklar

Yashil sanoatni rivojlantirishga oid me'yoriy hujjatlar hali to'liq shakllanmagan.

Monitoringning sustligi

Ekologik ko'rsatkichlarni doimiy va ishonchli monitoring qilish tizimi yetarli emas.

Natijalar

Jadval 1. O'zbekiston viloyatlarida sanoat ishlab chiqarishi va CO₂ chiqindilari (2023-yil)

Viloyat	Sanoat hajmi (trln so'm)	CO₂ chiqindilari (ming tonna)	Energiya samaradorligi (mlrd so'm/1000 GJ)
Toshkent viloyati	105,8	620	9,3
Navoiy viloyati	48,2	710	6,5
Andijon viloyati	16,3	210	11,0
Qashqadaryo vil.	32,0	580	5,7

Вилоят	Саноат hajmi (trln so‘m)	CO ₂ chiqindilari (ming tonna)	Energiya samaradorligi (mlrd so‘m/1000 GJ)
Namangan viloyati	12,6	150	10,2

Tahlil: Yuqoridagi jadvalga ko‘ra, yuqori sanoat ishlab chiqarish hajmiga ega hududlar (masalan, Navoiy va Qashqadaryo viloyatlari) CO₂ chiqindilarining yuqoriligi bilan ajralib turadi. Aksincha, Andijon va Namangan viloyatlarida nisbatan yuqori energiya samaradorligi kuzatilmoqda.

Мunozara

O‘zbekistonda yashil sanoat siyosatini shakllantirishda quyidagi muhim jihatlar e’tiborga olinishi zarur:

1. **Ekologik reglamentlar va rag‘batlar tizimi** – Atrof-muhitga zarar yetkazmaydigan texnologiyalardan foydalanuvchi korxonalarni soliq imtiyozlari bilan qo‘llab-quvvatlash.
2. **Yashil investitsiyalarni jalb qilish** – Xalqaro moliyaviy institutlar va xususiy sektor ishtirokida energiya samarador infratuzilmalarni rivojlantirish.
3. **Sanoat zonalarini ekologik jihatdan baholash** – yangi sanoat zonalarini barpo etilishida “yashil mezonlar” asosida joylashuv va faoliyat tahlilini kiritish.
4. **Yashil texnologiyalarni joriy etish** – qayta tiklanuvchi energiya manbalariga asoslangan texnologiyalarni ishlab chiqarish va transferini rag‘batlantirish.

Solishtirma tahlillar shuni ko‘rsatmoqdaki, yuqori sanoat ko‘rsatkichlariga ega hududlar ko‘p hollarda ekologik barqarorlik talablariga mos kelmaydi. Shu sababli, sanoat siyosatini yashil iqtisodiyot asosida shakllantirish dolzarb vazifa sifatida namoyon bo‘lmoqda.

Хулоса

Yashil iqtisodiyotga asoslangan sanoat siyosati O‘zbekistonning iqtisodiy barqarorligi va ekologik xavfsizligini ta’minlashda hal qiluvchi omilga aylanmoqda. Hozirgi islohotlar samarali boshlangan bo‘lsa-da, ularni chuqurlashtirish va tizimlashtirish zarur.

Yashil iqtisodiyot tamoyillari asosida sanoat siyosatini takomillashtirish:

- sanoatni ekologik barqarorlikka yo‘naltiradi;
- resurslardan samarali foydalanish imkonini beradi;
- xalqaro yashil moliya manbalariga chiqishni osonlashtiradi;
- iqlim o‘zgarishiga moslashuvni tezlashtiradi.

Kelgusida, O‘zbekiston sanoat siyosatini ekologik va innovatsion yondashuvlar asosida yangilash – barqaror rivojlanish kafolati bo‘lib xizmat qiladi.

Adabiyotlar ro‘yxati

1. O‘zbekiston Respublikasi Statistika agentligi ma’lumotlari, 2023-yil.
2. BMT Taraqqiyot Dasturi (UNDP), “Green Economy Transition Report: Uzbekistan”, 2023.
3. Davlat ekologiya qo‘mitasi hisobotlari, 2022-2023 yillar.
4. OECD. (2020). Green Growth Indicators.
5. Zokirov S. “Yashil iqtisodiyot: nazariya va amaliyot”, Toshkent, 2021.
6. UNEP. “Green Economy and Trade Opportunities”, 2019.
7. S Otamurodov, M Farmonova - TISU ilmiy tadqiqotlari xabarnomasi, 2023 [HUDUD IQTISODIYOTINING BARQAROR RIVOJLANISHIDA SANOAT KORXONALARINING O‘RNI](https://scientific-jl.org/obr)